

THE JOURNAL OF
OTTOMAN STUDIES

KÜLLİYAT

OSMANLI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2587-117x

İRAN'DA OSMANLI ARAŞTIRMALARININ DURUMU: İRAN ÜNİVERSİTELERİNİN OSMANLI TARİHİ KONULU TEZLERİNİN İSTATİSTİKSEL VE ÖZNEL ANALİZİ

Reza Dehghani¹ - Fariborz Mohammadkhani²

ÖZ

Günümüzde Türk, İslam ve dünya tarihi araştırmalarında önemli bir yeri olan Osmanlı çalışmaları, dünyanın farklı üniversite ve bilim merkezinde birçok bilim adamı ve akademisyen için araştırma konusudur. İran ve Osmanlı hükümetleri arasındaki köklü tarihsel, kültürel ve komşuluk bağları nedeniyle, yaklaşık yirmi yıldır, Osmanlı tarihiyle ilgili araştırmalar İranlı akademisyenlerin dikkatini çekmiştir. Bunun sonucu ise İran'da Osmanlı çalışmaları alanında çok sayıda eser yayınlanmıştır. Ancak bu çalışmaları tamamlayıcı olan, Osmanlı tarihi, alanındaki araştırma koleksiyonlarının değerlendirilmesinde kullanılması gereken scientometrics konusudur. Bu nedenle bu çalışma, İran üniversitelerinde yapılmış olan Osmanlı konulu tezler nitel ve nicel yöntemlerin bir karışımı olan sentetik bir yaklaşıma dayanarak, bilimsel bir bakış açısıyla odaklanmayı ve son olarak, İran akademik tezlerinde son yirmi yılda Osmanlı çalışmalarının ilgi görme nedenlerinin ne olduğunu ve Osmanlı tarihi neden Osmanlı çalışmalarının diğer dallarına göre daha fazla ilgi görüyor sorularını cevaplamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İran, Osmanlı araştırmaları, akademik tezler, Osmanlı tarihi, scientometrics.

The State of Ottoman Research in Iran: A Statistical and Specific Analysis of the Theses of Iran Universities on Ottoman History

ABSTRACT

Ottoman studies are considered as a prestigious field in the Turkish and Islamic researches, in which many historians are doing researches on. It is approximately two decades that the attention of Iranian scholars are attracted to the Ottoman history due to the historical and cultural commonalities between the Iranian and Ottoman governments. The complementary to these studies is the category of scientometrics used in the evaluation of researches in Ottoman studies. This paper tries to focus on the theses of universities by the point view of scientometric emphasizing a mixture of qualitative and quantitative methods. Theses about Ottoman History in the universities of Iran are surveyed, and answered the question that what the causes of Ottoman studies growth are in the Iranian academic theses during the last two decades, and why the focus on the Ottoman history is greater than the other branches of Ottoman studies?

Keywords: Iran, Ottoman Studies, theses of universities, Ottoman history, scientometric.

¹ Doç. Dr, Tebriz Üniversitesi ve Tahran Üniversitesi, Tarih Bölümü, Dünya Çalışmaları Fakültesi, rdehghani@ut.ac.ir, ORCID ID: 0000-0003-1509-3134.

² Fariborz Mohammadkhani, Tebriz Üniversitesi'nden Dünya Tarihi mezunu, Tebriz, fariborzmoahadkhany@gmail.com, ORCID ID: 000-00002-6987-3788

GİRİŞ

Osmanlı ve özellikle Osmanlı tarihi çalışmaları, yaklaşık yirmi yıldır İranlı akademisyenlerin ve öğrencilerin dikkatini çeken önemli bir çalışma alanıdır ve son on yıldır bu alandaki araştırma çalışmalarının sayısı önemli ölçüde artmıştır. Bu çalışmanın amacı İran üniversitelerinde yapılan tezlere odaklanarak Osmanlı ve özellikle Osmanlı tarihi ile ilgili yapılan çalışmaların durumunu incelemektir. Bu bağlamda, yüksek lisans ve doktora tezleri dahil olmak üzere üçte biri Osmanlı tarihine odaklanmış yaklaşık 900 tez incelenmiştir. Bu araştırma bir çeşit scientometrics çalışmasıdır.

Scientometrics, burada Osmanlı çalışmaları gibi bir çalışma alanının durumunu nicel ve nitel olarak incelediğimiz bilimi ölçme ve analiz etme bilgisidir ve bu alanda "Kim, nerede, ne işe yarıyor?" Sorularını cevaplıyor. Bu tür çalışmalar, çeşitli bilim alanlarında etkili bireyleri ve kuruluşları, ortaya çıkan yeni araştırma konularını, zaman içinde alanların gelişimindeki eğilimleri veya bilimsel ürünlerin coğrafi ve örgütsel dağılımını incelemeyi ve sonuçta insan bilgisini geliştirmeyi içerebilir (Leydesdorff & Milojević 2015: Subsection 85030).

Diğer bir deyişle, scientometrics, bilimsel bilgilerin üretilmesi, dağıtılması ve kullanılması ve bu sürecin planlama, politika oluşturma, tanıtım ve bilimsel öngörü için tanımlanması, açıklanması ve tahmin edilmesi sürecinde mümkün olduğunca niceliksel ve niteliksel olarak bireysel, grup, örgütsel ve uluslararası boyutlarda araştırmalardır (Norouzi Çaklı 2013: 23).

Bu araştırmanın süreci nihayetinde Osmanlı çalışmaları hakkında daha fazla bilgi verir, boşlukları ve olasılıkları belirleyebilir, yinelenen sorunları önlemek ve yeni konuları ve yeni alanları keşfetmek için bize Osmanlı çalışmalarının durumunu daha iyi değerlendirebilmemizi sağlayabilir. Osmanlı dönemi ile ilgili çalışan bilim insanlarına ve araştırmacılara rehberlik ederek, tüm Osmanlı eğitim meraklıları için bir yol haritası olarak hizmet vermek üzere bir Osmanlı çalışmaları veritabanı düzenlenmiştir.

Bu amacı göz önünde bulundurulduğunda bu makale iki bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde, Osmanlı çalışmalarının durumunu akademik tezler temelinde incelemeye çalışılacaktır ve dört endeks altında istatistiksel olarak bilgi sağlamaya çalışılacaktır.

Bu endeksler şunlardır: A. Yüksek lisans ve doktora tezlerinin sayısı B. Yapılmış yıla göre tez eğrisi, 1921'de yapılmış ilk tezden 2019 yılında incelemeye alınan son teze kadar C. En yüksek Osmanlı çalışmalarının konusu ile ilgili yapılmış tez sayısına sahip olan üniversiteler. D. Tezlerin çoğunu oluşturan alanlar ve konular. Aşağıdaki bölümde, yukarıdaki istatistiksel verileri analiz edeceğiz ve son yirmi yılda yapılan akademik tezlerde Osmanlı çalışmalarının sayısındaki artış nedenini açıklamaya çalışacağız. Makalenin ikinci bölümünde, Osmanlı tarihi alanındaki bilimsel faaliyetlerin koleksiyonunu incelerken, Osmanlı çalışmalarının en büyük bölümünün tarih ve tarihsel konular alanında olduğu nedenini bulmaya çalışacağız. Araştırmanın geçmişi ile ilgili olarak, yazarın araştırması şu ana kadar bu konuda hiçbir makale veya araştırmanın yapılmadığı ve bu nedenle mevcut araştırmanın kendi alanında yeni bir konu olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmanın doğası ve yaklaşımından da anlaşılacağı gibi, bu makalenin ana kaynakları, İran üniversitelerinin yüksek lisans ve doktora tezleridir ve bunların çoğu, belirli koşullar altında İran'ın "Ganj" adlı bilimsel veri tabanında tam metin olarak mevcuttur (İran Bilimsel Bilgi Veritabanı(ganj) <https://ganj.irandoc.ac.ir>).

Kayıtlı olmayan ve ilgili web sitede yüklenmemiş olan tezler, üniversiteler ve tezler bölümünden ve ilgili makamların desteğiyle erişilebilir hale getirilmiştir. Osmanlı tarihi ile ilgili ülkenin bilimsel ve bilgi sisteminde (Irandoc) tam metni bulunmayan birçok eski tez için Tebriz ve Tahran üniversitelerinin kütüphanelerinin tez bölümüne yönlendirildi.

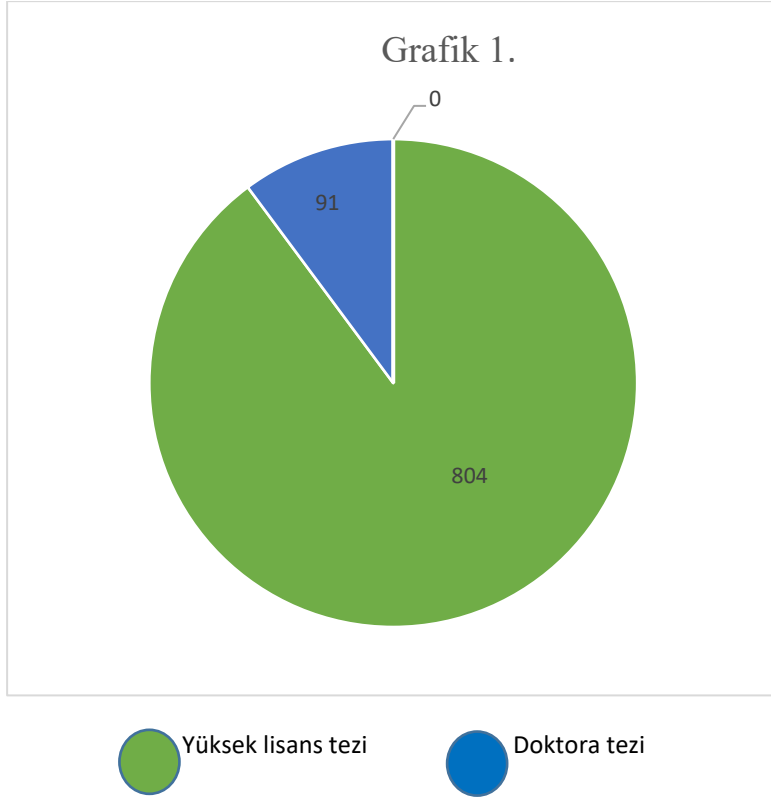
Araştırma yöntemi açısından ise, verileri analiz etmek ve son olarak araştırma sorularını cevaplamak için aynı anda üç yöntem kullanan birleşik araştırma yöntemine dayanmaktadır: Birinci yöntem, Osmanlı çalışmalarının verilerini ve faaliyetlerini akademik tezlerden elde edilen verileri ayıklayarak, istatistik ve grafiklerde sunan nicel bir yöntemdir. İkinci aşamada, bu nicel veriler betimsel-analitik yöntem kullanılarak analiz edilir, analiz sürecinde, analizi daha ayrıntılı bir şekilde belgelemek için Osmanlı çalışmaları, özellikle tez danışmanlığı konusunda bilgili kişilerle görüşme yöntemini kullandık. Böylece üç nicel, tanımlayıcı-analitik ve yapılmış mülakatlar birleştirerek ve uygulayarak Osmanlı çalışmalarının ve özellikle İran üniversitelerindeki Osmanlı tarihinin durumu ile ilgili doğru bir analiz elde edeceğiz.

1. Akademik Tezler ve İstatistiksel Bakış Açısından Osmanlı Araştırmalarının Durumu

Scientometricsdeki en önemli araçlardan biri, istatistik, grafik ve eğrilerin nicel araçlar olarak kullanılmasıdır. Bir araştırmacı bu nicel verileri kullanarak, daha iyi ve belgelenmiş bir şekilde, farklı bilimsel alanların durumunu analiz edebilir ve bunları farklı zaman aralıklarında ve hatta diğer benzer bilimsel alanlarla karşılaştırabilir ve son olarak çalışma alanının bilimsel durumunu iyileştirmek için çözümler sunabilir. Buna dayanarak, ilk olarak İran üniversitelerinde yapılan tezlere dayanan Osmanlı çalışmalarının niceliksel durumunu inceliyoruz.

1.1. Yüksek Lisans ve Doktora Tez Sayısı

İran üniversitelerinde başından beri Osmanlı çalışmaları ve tarih, siyaset bilimi, sanat ve teoloji gibi çeşitli alanlarda 804 yüksek lisans, 91 doktora (PHD) ve toplam 896 doktora ve yüksek lisans tezi yapılmıştır. (yüksek lisans ve doktora tez sayısı, <https://ganj.irandoc.ac.ir>). Şekil.1

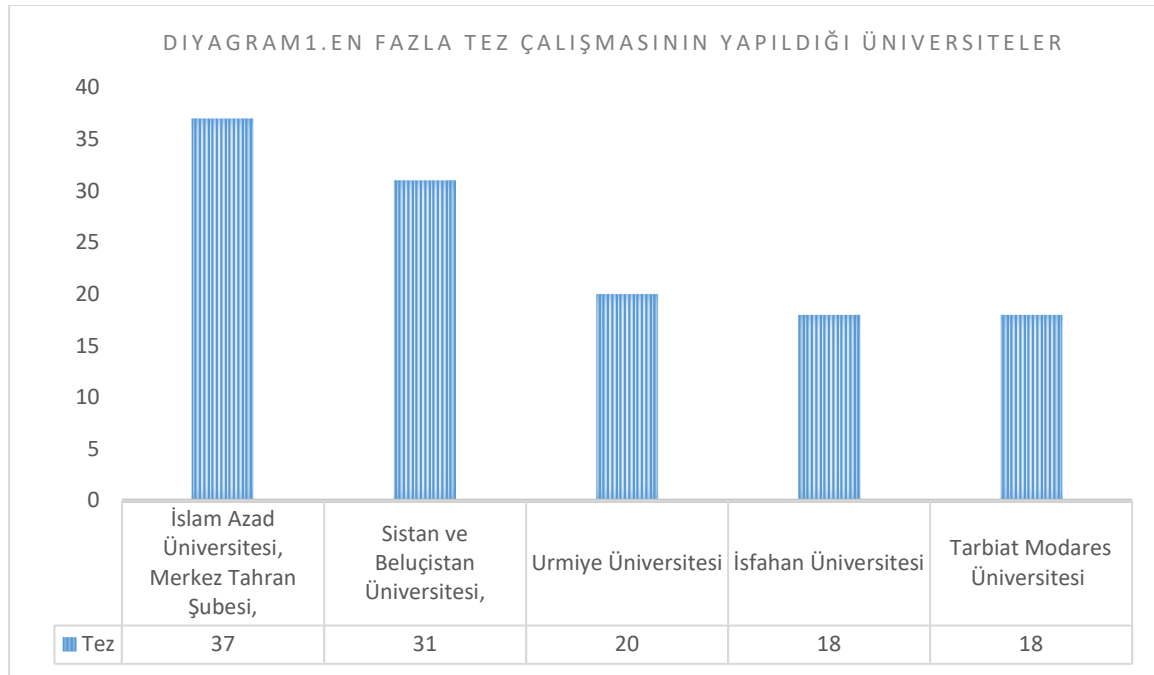
1.2. 1921'den 2019'a Kadar Yıla Göre T Sayısı

İran'da Osmanlı ile ilgili ilk tez 1921'de yazılmıştır. Tabii, o tarihte İran'ın ilk modern üniversitesi olan Tahran Üniversitesi henüz kurulmamıştı ve söz konusu tez Siyaset Bilimi Okulu'nda sunulmuştu. Siyaset Bilimi Okulu İran'ın dışişleri bakanlığı personelini eğitmek için anayasa devrimi sonrası kuruldu. Okul, Tahran Üniversitesi'nin kuruluşundan sonra bu üniversite ile birleşti. 1921'den 1967'ye kadar Osmanlılar hakkında hiçbir tez yazılmadı; ancak 1967 ile 1978 arasında yılda ortalama bir tez yapıldı, 1978'de bu sayı 3 teze ulaştı; ancak 1978'de İslam Devrimi'nin ve ardından 1980'de İran üniversitelerinin kapanmasına yol açan Kültür Devrimi'nin vuku bulmasıyla, Osmanlılar hakkında sadece üç tez yazılmıştır. 1983 yılında İran-İrak Savaşı ve ülkenin bilimsel alanındaki yaygın durgunluk nedeniyle üniversitelerin 1983'Te yeniden açılmasından sonra, savaşın sona ermesi ve 1989'da 598 sayılı kararın kabul edilmesiyle, Osmanlılarla ilgili sadece beş tez yazılmış ve sunulmuştur. Savaşın sona ermesi ve yeniden yapılanma döneminin başlamasıyla birlikte, 1992'den bu yana Osmanlı çalışmalarında istikrarlı bir artış olmuştur ve 2004 yılından beri Osmanlı çalışmalarında bir yükseliş başlayarak, her yıl ortalama 6 Osmanlı tezi yazılmaktadır. Bu çalışmalar üç yıl içinde 2005'ten 2007'ye kadar düşüş gösterse de 2008'den bu yana tekrar Osmanlı çalışmaları konusunu sunulan yüksek lisans ve doktora tezlerinin sayısı daha önce görülmemiş bir şekilde artış gösteriyor. Bu eğilimin 2015 yılına kadar on kat artış göstererek, sunulan tezlerin sayısı sadece 2015 yılında 101'e ulaştığı, bu da çapında bir rekordur; ancak yükseliş eğilimi devam etmiyor ve ertesi yıl geri dönüyor ve özellikle 2017-2019 yılları arasında Osmanlı çalışmalarında belirgin bir düşüşe şahit oluyoruz. Makalenin yazıldığı 2019'un son günlerinde, Osmanlılarla ilgili yazılan tez sayısı 13'e düşmüştür. Bu geri dönüş, tezlerin ve sonuç

olarak Osmanlı çalışmalarının sayısını 14 yıl önce yani 2005'e götürüyor (Yıllardaki Tez Sayısı, <https://ganj.irandoc.ac.ir /#/statistics? keywords=عثمانی&basicscope=1>).

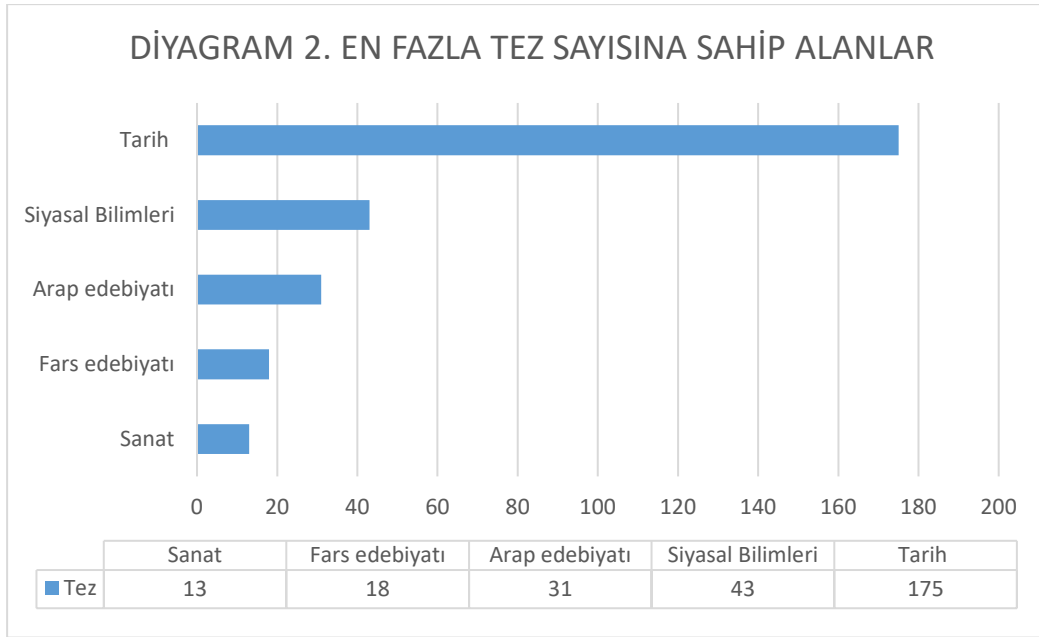
1.3. En Fazla Tez Çalışmasının Yapıldığı Üniversiteler

İran üniversitelerinde savunulan tezlerin çoğu 37 tezlikle İslami Azad Üniversitesi Tahran Şubesi'ne aittir. İkinci üniversite ise, şaşırtıcı bir şekilde, İran'ın Osmanlı tarihi bölgesinden en uzak olanı, Osmanlı çalışmaları ile ilgili en fazla sayıda tez yapılmış ikinci üniversite 31 tez ile Sistan ve Belucistan Üniversitesi'dir. Urmia Üniversitesi 20 tez ile üçüncü, İsfahan Üniversitesi ve Tarbiat Modares Üniversitesi 18 savunmalı tez ile dördüncü sırada yer alıyor (Üniversitelere göre tez sayısı, <https://ganj.irandoc.ac.ir /#/statistics? keywords=عثمانی&basicscope=1>).

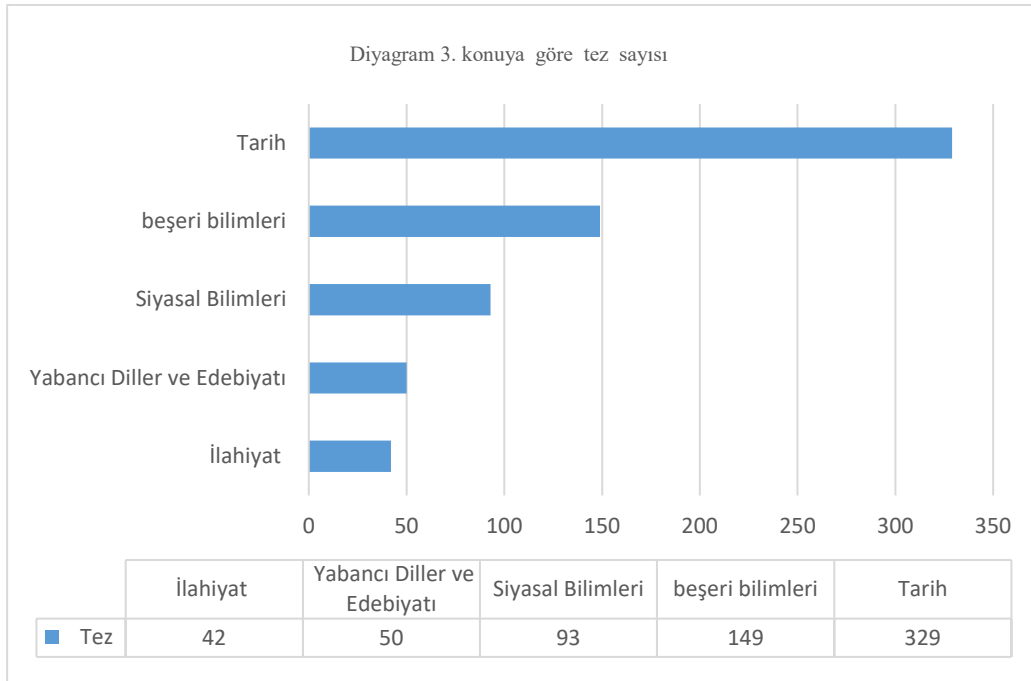
1.4. En Fazla Tez Sayısına Sahip Alanlar

Osmanlı çalışmalarının en büyük kısmına sahip ve birinci sırada bulunan, en aktif alan, 175 tez ile diğer alanları çok geride bırakan tarih alanıdır. İkincisi sıra 43 tez sayısı ile siyaset bilimine, üçüncü sıra, 31 tez ile Arap edebiyatına aittir, Fars edebiyatı ve sanatı 18 ve 13 sırasıyla dördüncü ve beşinci sıradadır (Alanına göre tez sayısı, <https://ganj.irandoc.ac.ir /#/statistics? keywords=عثمانی&basicscope=1>).

1.5. Konuya Göre Tez Sayısı

Sunulmuş tezlerin çoğu tarih alanına aittir, dolayısıyla tarihi konular 330 sayısıyla birinci sırada yer almaktadır, ikinci sırada 149 konu sayısıyla Beşeri Bilimler; Siyaset Bilimi 93 konu ile 3. Sırada, 50 konu sayısıyla yabancı dil ve edebiyatı dördüncü sırada ve son olarak, ilahiyat 42 konu ile beşinci sırada yer almaktadır (Konuya göre tez sayısı, <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/statistics?keywords=عثمانی&basicscope=1>).

2. İstatistiksel Verilerin Analizi

İstatistiklerin gösterdiği gibi, son yirmi yıldır Osmanlı çalışmaları, İran'ın akademik tezlerinde ilgi gören yeni bir konudur. Osmanlı çalışmalarıyla ilgili akademik tezlerin yıllara göre yapılması diyagramında, 1921'de ilk tezin sunulma tarihinden itibaren 1983'e kadar, İran üniversitelerinde Osmanlı çalışmaları üzerine sadece 17 tezin sunulduğu göstermektedir buda 62 yıllık bir süreç için az bir sayıdır. Tabii ki, Türk arşivlerine ve kaynaklarına sınırlı erişim, Bilim ve akademik merkezlere yetersiz bağlantılar, Tarih bölümünün yeni bir akademik alan olması, çoğu öğrencinin, birçok araştırma boşluğu nedeniyle iç tarih ile ilgilenmesi, Milliyetçilik ruhunun egemenliği ve antik çağ düşünceleri ve buna olarak İranlı bilginlerin ve öğrencilerin İran tarihine ve özellikle de eski İran tarihine eğilimi gibi buna neden olan birkaç faktör var. Bu dönemin son yıllarında, 1978'den 1983'e kadar Osmanlı çalışma alanını ihmaline sebep olan, İran'daki İslam Devrimi'nin başlaması ve İran'daki Osmanlı çalışmalarının kapanmasına yol açan kültürel devrimin ardından üniversitelerin kapatılmasıydı. Üniversitelerin yeniden açılmasının ardından ise, İran ve Irak arasındaki dayatılan savaş nedeniyle üniversitelerdeki Osmanlı çalışmaları durgunlaştı. Ancak İran-İrak savaşının sona ermesi ve İran'da yeniden yapılanma döneminin başlamasıyla birlikte Osmanlı çalışmaları yavaş yavaş akademisyenlerin ve öğrencilerin dikkatini çekti. İran-İrak Savaşı'nı takip eden yıllarda Osmanlı çalışmalarındaki artışta çeşitli faktörler etkiledi: İran'ın sosyo-ekonomik durumunun istikrarı, akademik merkezlerin genişlemesi ve öğrenci sayısındaki artış, Türk üniversiteleri ve bilim merkezleri ile iş birliği protokollerinin yapılması ve bunun devamında akademik ilişkilerin artması, Osmanlıların, özellikle tarih ve kültür konularına değinen araştırmalara olan ilginin artmasına sebep oldu. Böylece 1992'den beri Osmanlı çalışmaları alanında sunulan tez sayısı her yıl artmaktadır. Bu artış eğilimi, üçüncü binyılın başında Osmanlı mirasını restore etme amacını takip eden AKP'nin yükselişiyle daha da arttı. İslamcı Adalet ve Kalkınma Partisi ideolojisinde Osmanlı medeniyeti sadece Türkiye'nin değil, tüm Müslüman dünyasının bilimsel ve titizlikle tanınması ve sürdürülmesi gereken bir mirastır. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin araştırmacıları ve tarihçileri cesaretlendirilmiş ve desteklenmiştir, hatta akabinde Türkiye'deki tarih bilimi de ön plana çıkmıştır. Osmanlı çalışmalarını destekleme politikası sonucunda, modern ekipmanlarla donatılmış ve bu kez sayısallaştırılmış arşivlerin kapıları Osmanlı araştırmacılara ve tarihçilere açıldı, Osmanlı dönemi tarihi ve medeniyetini tanımak ve açıklamak için geniş uluslararası seminer ve sempozyumlar yapıldı, daha da önemlisi medya, Osmanlı düşüncesini tanıtmak için tarihi filmlerde ve dizilerde yaygın olarak kullanıldı. Türkiye'de Osmanlı söyleminin baskınlığı İran'daki Osmanlı araştırma atmosferini de etkilemiş ve yayılmasında katkıda bulunmuştur. Çünkü İranlılar Osmanlı dönemi filmlerini izlerken Osmanlılarla olan ortak tarihlerinin izleyerek daha fazla bilgi istiyorlardı. Bu, öğrenciler ve tarih bilginleri için daha bilimsel hale gelerek, çalışmalarını ve akademik tezlerini Osmanlı tarihi ve medeniyetiyle ilgili yapmalarına teşvik edildiler.

Ayrıca, Osmanlı tarihi ve medeniyetinin İran tarihi ve kültürü ile örtüşen ve iç içe kesişmeleri ve bu çalışma ve araştırmaları öğrenciler ve akademisyenler için daha çekici yapan İran'ın Osmanlı tarihi ve kültürü üzerindeki edebi ve kültürel etkisi, birçok İranlı öğrencinin Osmanlı çalışmalarına ilgi duymasına sebep oldu. Böyle bir ilgi 2015 yılına kadar Osmanlı çalışmaları eğiliminde, özellikle akademik tezler biçiminde yükseliş yaratmıştır. Ama bu yıldan itibaren eğilim tersine dönerek ve düşmeye başlıyor, Osmanlı çalışmaları alanında sunulan tez sayısı 2017

ve 2018 yıllarında keskin bir şekilde azalarak, 2015 yılında 100 tezden, 2019'da 14 teze düşüyor. Bu düşüşün ana nedeni, birçok öğrenci ve akademisyenin Türkiye'ye seyahat etmesini engelleyen ambargo ve kötü ekonomik durum nedeniyle Osmanlı araştırmaları yerine tezlerini İran iç konuları ile ilgili yapmayı tercih etmelerine sebep oldu.

Ancak, İran üniversitelerinin Osmanlı çalışmaları üzerine yapılmış tezlerin sayısındaki sıralamada, Tahran Azad Üniversitesi, özel üniversite ve çok sayıda öğrencisi olması, birçoğu Tahran'daki farklı üniversitelerden atanan profesörleri nedeniyle, yapılmış en fazla tez sayısına sahiptir. Daha sonra Sistan ve Beluçistan Üniversitesi, Osmanlılar ile ilgili en çok yapılmış tez sayısında ikinci sıraya sahiptir. Buradaki mesele, bu üniversite aynı adı taşıyan İran'ın güneydoğusunda Pakistan sınırında bir ilde bulunması ve İran'ın kuzeybatısındaki Osmanlı coğrafyasına çok uzak olan bir coğrafi konuma sahip olmasıdır. Ayrıca, bu il, kültürel ve dilsel olarak Osmanlı'ya yakın ve komşu olan İranın Azerbaycan ilinin aksine, Osmanlılarla kültürel ve sosyal bir benzerliği yoktur. Peki bu üniversite Osmanlı çalışmaları üzerine tez yazımı açısından ülke üniversiteleri arasında ikinci sıraya nasıl ulaşmıştır? Yazarın merakını uyandıran ve bunun nedenlerini Sistan ve Beluçistan Üniversitesi tez danışmanlarına sormasına neden olan bir konuydu. İlgili profesörlerle yapılan tartışmada, Osmanlı çalışmalarını tercih etmenin en sık belirtilen bir nedeni olarak: Son yıllarda kamusal alanın genç İranlı öğrenciler ve akademisyenlerin üzerindeki Osmanlı tarihi ve medeniyetinE olan ilgideki etkisi, Osmanlı ve Türk dillerini öğrenmek ve ardından Osmanlı çalışmalarında araştırma yapmak isteği (Sistan ve Beluçistan Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Ali Piri ile konuşması). Türk devletinin İran ve bölgesel çevre üzerinde derin bir etki yarattığı medya, film ve eğitim bursları aracılığıyla, Osmanlıcılığa teşvik politikası ve bir diğer nokta, öğrencileri bu çalışma alanına yönlendirmesinde çok etkili olan profesörlerin Osmanlı araştırmalarına olan ilgileridir (Sistan ve Beluçistan Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Fatemeh Rostami ile konuşması).

Ancak İran üniversitelerinin Osmanlı çalışmaları ile ilgili akademik tezlerinin içeriği ve yaklaşımı açısından genel olarak anlaşılan şey, Osmanlı tarihidir. Osmanlı hakkında sanat, siyaset bilimi, teoloji, Fars edebiyatı ve Arap edebiyatı gibi diğer alanlarda yapılmış tezler bile natüralizmin ötesinde bu eserleri yöneten tarihsel tutum ve uygulamalardan doğal olarak etkilenilmiştir, örneğin Osmanlı giyimi, anlayışı ve düşüncesi üzerine çalışan bir sanat öğrencisi güçlü bir şekilde bir tür tarihselcilikten etkileniyor. Bu, teoloji, siyaset bilimi, Fars edebiyatı ve Arap edebiyatı gibi diğer alanlarda bile belirgindir, böylece öğrenciler tez seçimlerinde genellikle tarihsel veya hatta disiplinler arası konuları tercih ederler. Bu nedenle İran üniversitelerinin Osmanlı çalışmaları alanında savunduğu tez konularının yarısından fazlası doğrudan tarihsel konulara ayrılmıştır ve güçlü bir tarih unsuru olan tezleri de dahil edersek, yapılmış toplam tez sayısının yaklaşık üçte ikisine sahip bir sayıdır.

3. Osmanlı Tarihi Araştırmalarına Olan Eğilimin Nedenleri

Yukarıda belirtildiği gibi, Osmanlı araştırmaları alanında yapılmış konuların istatistiklerinin incelenmesi, tarih ve tarihi konuların en yüksek pozisyonda olduğunu göstermektedir. Bu da şu soruyu akla getiriyor: Osmanlı tarihinde genel araştırma eğiliminin nedenleri nelerdir ve neden bu alanda yapılan araştırmaların sayısında bir artış var?

Bu soruyu analitik olarak cevaplamak için İran'daki Osmanlı tarihi çalışmalarının genişlemesinin, genel olarak iki iç ve dış faktör kategorisine ayrılabilir bir dizi faktörün sonucu vardır. İç faktörler bilim ve akademik alandan gelen faktörlerdir. Bu etkenler ana nedenler olarak da düşünülebilir, çünkü Osmanlı çalışmalarının doğuşu büyük ölçüde bu nedenlerden kaynaklanmaktadır; Ancak dış nedenler, doğrudan bilimsel veya akademik bir kökene sahip olmayan, ancak bilimsel akış üzerinde dış etkiye sahip, hızlandırıcı faktörler olarak adlandırılabilen nedenlerdir. Böyle bir sınıflandırmaya göre, İran'daki Osmanlı tarihine yönelik Araştırmanın ilgi görmesinin ana nedenleri şunlardır:

3.1. İran ve Osmanlı tarihi, Safevi döneminden yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı hükümetinin çöküşüne kadar, en az birkaç yüzyıldır iç içe geçmiş ve birçok olay bu iki İslam ülkesi halkı için benzer bir kadere sebep olmuştur: Safevi hükümetinin kurulması ve kendisini Sünni Müslüman dünyasının halifesi olarak gören Osmanlı hükümetine karşı Şii dünya liderliği iddiası, İki devlet ilişkisinin ilk döneminde siyasi-dini savaşlar ve sorunlar, iki ülkenin kaderine yabancı güçlerin müdahalesi ve sömürgeciliğin girmesi, her iki ülkede de kapsamlı bir reform hareketi ve entelektüel akımların başlaması ve aralarındaki yakın ilişki, İki ülkenin entelektüeller, edebiyatçıları ve sanatçıları arasındaki ilişkiler, İranlı özgürlükçülerin ve meşrutiyetçilerin Osmanlıya göçü ve yirminci yüzyılın başında Osmanlı ve İran'da anayasa devrimlerinin meydana gelmesi, hepsi iki ulusun tarihsel yaşamındaki ortak süreçlere işaret ediyor. Böyle ortak bir arka planı ve bu olaylar ve süreçler hakkında farkındalık ve araştırma ihtiyacını anlamak, böyle ortak bir geçmiş ve bu olaylar ve akımlar hakkında farkındalık ve araştırma ihtiyacını anlamak, bilim adamlarının, özellikle de Osmanlı tarihindeki bilim adamlarının ilgisini çekmekte önemli bir faktör gibi görünmektedir.

3.2. İran'ın ve Osmanlı'nın yüzyıllar boyunca resmi ve popüler düzeylerdeki uzun vadeli ve sürekli olan ilişkileri, Osmanlıları doğu komşu halkları hakkında bilgi sahibi olmaya ve İranlılar hakkındaki görüşlerini ve sonuçlarını görerek tarihçi, elçi, Seyyah, divan vb. şekillerde gördükleri ve duyduklarını seyahatnameler, tarihi ve coğrafi kitaplar şeklinde kayd etmeye yöneltti.³ Bir yandan bu tür değerli bilgilerin farkında olma ihtiyacı, öte yandan İran kaynaklarının bazı tarihsel olaylar ve kişiler üzerindeki sessizliği, bu kaynakların İran tarihine olan önemini iki katına çıkardı. İran'daki tarihi kaynaklar genellikle resmi ve divan tarihi olma niteliğinden dolayı bazı olaylarda sessiz kalmış veya yeterli bilgi sağlamamıştır,⁴ İşte bu yüzden tarih araştırmacısı, bazı olayları deşifre etmeye ve dış kaynaklar olarak, İran resmi tarihçilerinin çalışmalarındaki bazı eksik ve durdurulmuş bilgilerin olmamasını göz önünde bulundurarak, Osmanlı kaynakları hakkında yeni veriler araştırmaya ve sorgulamaya gerek duymuştur.

3.3. Türkiye'nin arşiv kaynaklarına erişim kolaylığı ve arşiv belgelerinin tarihsel yazılarındaki önem bir yandan ve Osmanlı arşivlerinin tarihsel araştırmalar için malzeme olma zenginliği öte yandan, Osmanlı arşivlerini İran arşivlerine tamamlayıcı hale getirmiştir ve yeni veriler çıkarıldıkça, araştırmacılar için yeni ufuklar açmaktadır.

³ Osmanlı arşivlerindeki henüz yayınlanmamış olan binlerce belge ve Osmanlı kütüphanelerindeki çok sayıda kitap ve seyahatname bu iddianın şahididir.

⁴ Örneğin, Nasır el-Din Şah'ın emriyle öldürülen Kacar döneminin en önde gelen İran sadrazamı Amir Kabir'in öldürülmesi, sadece Kacar dönemine ait bir kaynaktan kayıtlıdır ve diğer kaynaklar doğal nedenler veya hastalıktan öldüğünü iddia ediyorlar. Bu konu ile ilgili gerçeği yazan tek kaynak, Haka'yekol-Ahbar-e Naseri kitabıdır. (Mohammad Cafar Hurmoji: Haka'yekol-Ahbar-i Naseri, nşr Hossein Hadiv Cem, (Tahran: Zevâr Yayınları, 1965) I, s.110).

Osmanlı başkentinin istikrarı ve İran hanedanlarının Safevi'den Kacar'a istikrarsız durumu ve İran başkentinin Kazvin'den Tebriz, İsfahan, Şiraz, Meşhed ve nihayet Tahran'a değişmesine, İran arşivlerinin çoğunun imhası karşılığında İstanbul'daki arşivlerin yoğunlaşmasını açıklıyor. Bu nedenle bir Osmanlı tarihinin araştırmacı, araştırma boşluğunu tamamlamak için Osmanlı belgelerini kullanmalıdır ve İranlı akademisyenler de Osmanlı araştırmaları ve İran-Osmanlı ilişkileri ile ilgili araştırmalar için Osmanlı arşivlerinin öneminin farkındalar.

3.4. Osmanlı dilinin Farsça kelimeler ve terimlerle karışımı ve Osmanlı çalışma meraklıları tarafından kolay anlaşılması, İranlı akademisyenlerin Osmanlı kaynaklarını orijinal dilde ve alfabede kullanma isteğini doğurmuştur; buda, bir dizi İranlı Osmanlı araştırmacı tarafından elyazmalarını incelemek ve hatta onları düzeltmekle isteğine yol açtı.

3.5. Yıllar önce özellikle İstanbul ve Ankara üniversiteleri gibi Türk üniversitelerinden mezun olan, İran üniversitelerinde eğitim veren ve hatta bazıları emekli olan bir kuşak, öğrencilerini araştırmalarının Osmanlı tarihine yönelik olmaya teşvik etmesi.⁵

Yukarıda belirtilen iç nedenlere ek olarak, bazı dış nedenler İranlı akademisyenleri ve tarihçileri Osmanlı tarihini araştırmaya ikna etmede etkili olmuştur. Bunları aşağıdaki bileşenlere ayrılabilir:

3.6. İran ile Türkiye arasındaki bilimsel ve kültürel ilişkilerin göreceli istikrarı ve ilerlemesi ve daha sonra iki ülke arasındaki sayısız kültürel ve bilimsel protokollerin sonuçlandırılması, iki ülkenin üniversiteleri ve bilim merkezleri arasındaki bilimsel alışverişi kolaylaştırmıştır ve bilim adamları ve öğrencilerin seminerler, sempozyumlar, toplantılar ve kısa süreli burslar şeklinde ülkeler arasında kolayca transfer edebilmelerini sağlamıştır. Bu özellikle İranlı akademisyenler ve öğrenciler için geçerlidir, çünkü Türkiye'nin son on beş yıldaki ekonomik istikrarı ve kültürel ve bilimsel gelişimi, Türk üniversitelerinde binlerce İranlı öğrencinin talebine yol açmıştır. Öğrencilerin büyük bir kısmı, ev sahibi ülkenin dilini ve kültürünü öğrenme sürecini tamamlayarak, mezuniyet sonrası Osmanlı araştırmaları alanında edindiği bilgilerle kendi ülkelerine dönüş yapıp, Osmanlı araştırma ve çeviri alanını ile ilgilenmeye başlamışlar. Bugün şekillenen bu nesil, Osmanlı çalışmaları alanındaki bilimsel çıkışlarını yavaş yavaş genişletiyor.

3.7. AKP'nin üçüncü binyılın ilk yıllarındaki yükselişinden bu yana, Osmanlı dönemi değerlerini canlandırma eğilimi Türk yöneticilerin dikkatini çekti; böyle bir politikanın sonucu olarak Türk üniversitelerindeki tarih bilgisi hem nicel hem de nitel nedenlerle gelişti.

Üniversitelerin gelişmesi ve tarih bölümlerinin oluşturulması ile birlikte hizmet sistemlerinin mekanizasyonu yoluyla daha fazla arşiv belgesinin bulunması, hâkim devletin desteği ve Türk toplumunun geçmiş tarihe olan artan ilgisi gibi diğer faktörlerle birlikte tarihi araştırmalar, özellikle sayı konusunda önemli bir büyüme

⁵ Bu Profesörler gibi: Şapur Ansari: 1588-1619 yılları arasında Osmanlılar ve I Şah Abbas, (doktora tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1962; Muhammed Rıza Nasiri: Nasır el-Din Şah döneminde İran- Osmanlı münasebetleri, (doktora tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 1974; Yahya Kalantari: Fath Ali Şah döneminde İran-Osmanlı ilişkileri, (Doktora tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 1975; Kazem Rouhani: 16. ve 17. Yüzyıllarda Osmanlı ve Safevi birliklerinin organizasyonu, (Doktora Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 1976.

sağlamıştır. Bu süreçte Cumhurbaşkanlığı İdaresinin doğrudan desteğiyle, Osmanlı Arşivleri yönetimi giderek daha fazla akademisyenlerin kullanımına açıldı ve Türk ve Osmanlı mirasının tanınması ve yeniden okunmasına yönelik çok sayıda seminer ve konferans düzenledi (Zanca üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Rasoul Arabhani ile konuşması).

Türkiye'nin ekonomik büyümesi ile desteklenen adalet ve kalkınma hükümetinin bu tür kültürel politikaları tarih bilgisi, özellikle Osmanlı tarihi için büyük popülerlik kazanmıştır. Bu tür politikalar, daha önce Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan çevredeki ülkeler veya İran gibi yakın bağları olan Türkiye üzerinde derin bir etki yaratmıştır. Bu ülkelerin akademisyenleri de böyle bir söylemin etkisiyle Osmanlı tarihi üzerine seminer ve sempozyumlara aktif olarak katılmışlar ve araştırmalarını Osmanlı arşivlerine erişimi kolaylaştırmak için Osmanlı tarihi çalışmaları üzerine yoğunlaştırmışlardır. İranlı akademisyenler ve öğrenciler bu kuraldan haric tutulmayarak yurtiçinde ve yurtdışında gerekli altyapıyı sağlayarak Osmanlı tarihi, özellikle İran-Osmanlı ilişkileri tarihi konusunda aktif olarak araştırma yapmaktadırlar.

3.8. Türkiye'nin Osmanlı tarihini ve kültürünü tanıtmak için aktif kültürel diplomasisi, Osmanlı tarihini inceleme eğiliminde önemli bir faktördür. Türk hükümeti tarihi yayıncılığı desteklemek ve Osmanlı tarihinin tanınması için sadece tarihi sempozyumlar ve seminerler düzenlemekle kalmayıp, aynı zamanda Osmanlı döneminden tarihi filmler ve diziler yapmak,⁶ Yunus Emre Kültür Merkezi'nde Türkçe eğitimleri düzenlemek, kısa ve uzun süreli burslar vermek gibi daha pratik adımlar atarak çeşitli kültürel etkinliklerle dolu bir Osmanlı projesiyle ilgilenmektedir.

Bütün bunlar, Türk kültürel diplomasisinin, özellikle medya diplomasisinin, Osmanlı mirasına ve kimliğine dayanan dinamiklerini yansıtıyor. Bu kültür politikasının tezahürü, Erdoğan'ın Türkiye gençliğine, sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yıldönümü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleşen planlarının 100. yıldönümü olan 2071 ufkuna bakmakla kalmayıp, Aksine, Selçukluların Anadolu'ya kapılarını açarak Bizans İmparatorluğu'nu yendikleri ve "yeni Osmanlı" olasılığını vurgulayan bir savaş olan Thalassar Savaşı'nın 1.000. yıldönümü olan 2071 ufkuna bakın, sözleriyle daha iyi görülebilir (Uzer 2018: 342).

4. İran Tarihçi ve Akademisyenlerinin Osmanlı Tarihi Alanındaki Eser ve Araştırmalarının İncelenmesi

Osmanlı tarihi üzerine yapılmış tezleri incelemeyen önce, İranlı akademisyenler ve tarihçiler arasında Osmanlı tarihi çalışmalarının genel atmosferini daha iyi anlamak için İran Osmanlı tarihi bilginlerinin araştırma faaliyetlerine kısa bir genel bakış yapmamız daha uygundur. İranlı tarihçiler ve akademisyenler Osmanlı tarihi ile ilgili hemen hemen tüm araştırma alanlarında çalışmalar derlediler ve ürettiler. Son yirmi yılda Osmanlı tarihi

⁶ Osmanlılık politikası doğrultusunda, 130 milyar Türk Lirası yani 700 milyon dolara mal olan ve 50.000 yöneticinin katılımı ile sahneye taşınan, Osmanlı tarihinin en görkemli dönemi yani sultan Süleyman'ın hükümdarlığını anlatan Türkiye'nin en pahalı televizyon dizisi olan muhteşem yüzyıl yapıldı. Osmanlı coğrafyasındaki birçok ülkede yayınlanan bu dizi, Osmanlı sultanı Süleyman'dan karizmatik bir figür çizmeye, altın çağın anısını ve imparatorluğun iktidarını toplumun zihninde çağrıştırmaya çalıştı. (Eylem Yanardağoğlu and İmad Karam, N. (2013). "The Fever that Hit the Arab Satellite Television: Audience Perceptions of the Turkish TV Series", *Identities: Global Studies in Culture and Power*, Vol. 20, Issue V: 563).

Farsça çalışmaların sayısı ve çeşitliliği, hiçbir şekilde eski eserleriyle karşılaştırılmaz. Bu nedenle, bu alanın önde gelen eserlerine kısa bir giriş için bunları birkaç kategoriye ayıracağız:

4.1. Arşiv Belgelerini Belge Kitapları veya Belge Koleksiyonları Şeklinde Toplama ve Yayınlama

Son yıllarda, İran ve Türkiye arşivlerinden tarihi belgeleri çıkarmak, düzenlemek ve yayınlamak için büyük çabalar gösterilmiş ve İran ve Türkiye arşivlerinin içerikleri çok ciltli koleksiyonlar şeklinde kuruluşlar ve araştırmacılar tarafından yayınlanmıştır. Arşiv belgelerinin ortak özelliği, bu koleksiyonların yayıncılarının öncelikle İran ile Osmanlı ilişkileriyle ilgilenme eğiliminde olmasıdır. Ancak koleksiyonlarda Osmanlı İmparatorluğu'nun iç durumu hakkında yararlı bilgiler içeren ve Osmanlı imparatorluğu tarihinin araştırmacısı için büyük önem taşıyan çok sayıda tarihi belge bulunmaktadır.

En önemli belge koleksiyonları arasında şunlar vardır: "İran ve Osmanlı Belgelerinden Alıntılar", bu 7 ciltli koleksiyon aslında İran Dışişleri Bakanlığı'nın 1796'den 1909'ye kadar İran ile Osmanlı dış ilişkileri tarihine adanmış bir arşiv seçkisidir, Farsça ve Türkçe dillerinde binlerce belgeyi içeriyor ve İran-Osmanlı ilişkilerinin tarihini incelemek için zengin bir referanstır (İran Dışişleri Bakanlığı Siyasi ve Uluslararası Çalışmalar Bölümü 1991). " İran Tarihi Belgeleri ve Yazışmaları ", çoğu Osmanlı, Topkapı ve İran Dışişleri Bakanlığı arşivlerinden seçilen ve 4 cilt halinde yayınlanmış bir diğer doküman koleksiyonudur. Bu belgelerin dahil edilmesi, esas olarak Katar döneminde İran-Osmanlı ilişkilerine odaklanmaktadır (Nasiri (Ed) 1992). Osmanlı tarihinin bilim adamı ve belge araştırmacısı olan Hosseini Eşkeveri, Osmanlı tarihinin büyük ilgi gören iki değerli koleksiyonunu yayınladı: Osmanlı arşivlerindeki belgelere dayanan "Osmanlı İmparatorluğu Belgeleri Koleksiyonundan emirler" (Hosseini Eşkeveri(Ed) 2017) ve Osmanlı arşivlerinden dört ciltte toplanan "Osmanlı İmparatorluğu'nda bab-ı meşihat'tan Belgeleri" (Hosseini Eşkeveri (Ed) 2017).

Batı komşusu Osmanlıların belgelerinde İran tarihinin izlerini aramak, her zaman İran ve Osmanlı tarihi bilginlerinin dikkatini çeken ve çeşitli belgelerin toplanmasına sebep olan bir konudur. Örneğin, İran ve Osmanlı ilişkilerine adanmış "İranla ilgili Osmanlı Arşiv Belgeleri"3 ciltte (Hosseini Eşkeveri (Ed) 2015). "Sultani Belgeleri" 2 ciltte (Moucani v. dğr 2009) ve 147-153 ciltlerinde İran Osmanlı ilişkilerine de yine "Kacar Mokemel Belgeler Listesi" (Kavousi Iraqı 2006).

4.2. Osmanlı Tarihi El Yazma Eserlerinin Düzeltmesi ve Yeniden Canlandırılması

Osmanlı dilinin Farsça ve Arapça ile güçlü bir karışımı ve ağırlıklı olarak yaygın dini ve tarihi geçmişleri ve ifadeleri nedeniyle Osmanlı el yazmasının yeniden canlanması ve düzeltilmesi bağlamında İranlı akademisyenlerin ve editörlerin ilgisini çekmiştir ve Osmanlı tarihi belge araştırmacılarının ve akademisyenlerinin İran ve Türk kütüphanelerinde bulunan Osmanlı eserlerini düzeltmelerini mümkün kılmıştır. Son yıllarda aşağıdakiler de dahil olmak üzere çeşitli Osmanlı baskıları düzenlenmiş ve yayınlanmıştır: Muhammed ibn Hacı Halil Konavi'nin Tavarikh-ı Osmanî (Konavi 2016). Bu kitap, Sultan Murad'ın oğlu Sultan Muhammed'in emriyle yazılmıştır ve Kaysari Rashid Effendi Kütüphane nüshasına dayanarak yayınlanmıştır. Bir sonraki kitap İdris-i Bitlisi'in değerli

eseri Haşt Beheşt (Sekiz Cennet) adlı kitabıdır (Bitlisî 1997). Bu kitap Mehri Pakzad tarafından İran ve Türkiye kütüphanelerinde çeşitli yayınlara karşı çıkılarak düzenlenmiş ve yayınlanmıştır.

4.3. Osmanlı Tarihinin İlk El Kaynaklarının Çevirisi

Son yıllarda ilk elden çalışmalar ve kaynaklar Osmanlı Türkçesinden Farsçaya çevrilmiştir ve bu eğilim artmaktadır. Osmanlı tarihinin Farsçaya çevrilmiş en önemli kaynakları: Selaniki Mustafa Efendi'in Tarih-i Selaniki (Selaniki 2010). "Târîh-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye", Hayrullah Effendi (Hayrullah Effendi 2017). Ebu Bekir bin Abdullah'ın "Osman Paşa Tarihi" (Ebu Bekir ibn Abdullah 2013). Mustafa agha salahşour kemani'in Revan fethnamesi (Salahşour Kemani 2015). IV. Sultan Murad'ın. Revan ve Tebriz Seferi Ruznamesi (1044-1045), (IV. Sultan Murad'ın Revan ve Tebriz Seferi Ruznamesi 2011). Derviş Paşa'nın laeyh-ey tahdid -e hudod-e iran va osmani (Darviş Paşa 1997). Muhammed Nasrollah, Muhammed Ruşdi, Muhammed Eşref'ten yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı Atlası (Nasrullah v. dğr 2016). Bu kaynakların çevirisi, bu eserlerin neredeyse tamamı Osmanlı metninden, Türkçe metniyle karşılaştırılarak yapılmıştır.

4.4. Türk Akademisyenlerin Eserlerinin Tercümesi

İranlı akademisyenler ve tarihçiler, Osmanlı kaynaklarının tercümesi dışında, Türk akademisyenlerin Osmanlı tarihi üzerine yapılmış eserlerin çevirisini de ihmal etmemişler ve Şimdiye kadar, aşağıdakiler de dahil olmak üzere, birkaç önemli eser Farsçaya çevrilmiştir: "Osmanlı Kültür, Sanat ve Medeniyeti", Osmanlı tarihi ve kültürü ansiklopedisi olarak kabul edilen bu değerli kitap, bir grup yazar tarafından ve Ekmalodin Ehsan Oğlu'nun gözetiminde derlenmiştir (Ehsan Oğlu (Ed) 1997). "Osmanlı Döneminde Devlet ve Toplum", bu kitap ayrıca bir grup yazar tarafından ve Ekmaledin Ehsan Oğlu'nun editörlüğü ile iki ciltte yayınlanmıştır, İlk cilt 1288-1918 yılları arasında tarihe, ikinci cilt Osmanlı kültürü ve medeniyetine değinmiştir (Akif Aydın v. dğr 2018). "Osmanlı Devlet'inde Şeyh el-İslam kurumu" (Kido 2016). "Osmanlı İmparatorluğunda vakıf terimlerinin sözlüğü" (Berkı 2016). Son yıllarda Farsçaya çevrilmiş Türk akademisyenlerin diğer eserleridir.

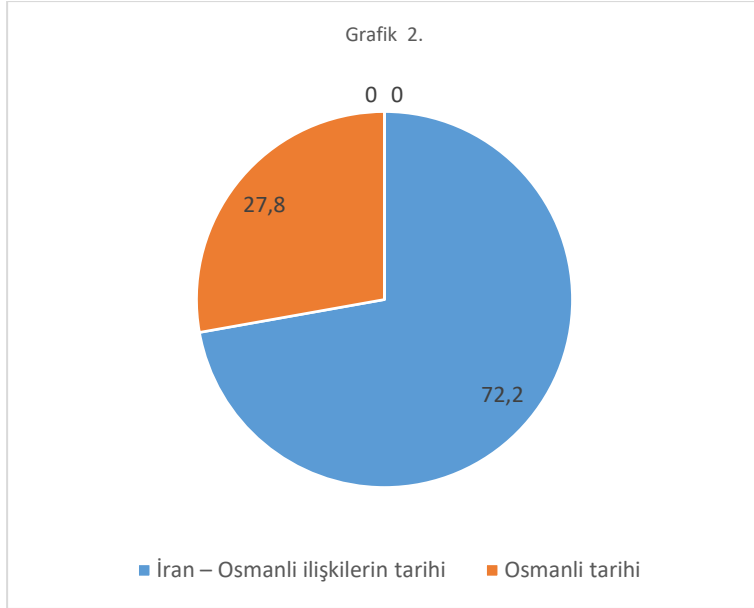
4.5. Osmanlı Tarihinin Bir Derlemesi

Osmanlı kaynaklarının düzenlenmesi, çevrilmesi ve Türk araştırmacıların araştırmalarının çevrilmesinin yanı sıra, özellikle son yıllarda İranlı tarihçiler ve araştırmacılar, Osmanlı tarihi üzerine çeşitli araştırmalar yayınlamaya çalıştılar ve düzenli olarak bu çalışmalara ekliyorlar. Bunlardan en önemlileri: "Osmanlı tarihi ve yeni Türkiye hakkında incelemeleri"(Hazrati 2019), Osmanlı döneminde tasavvuf (Mohseni 2015). Büyük Osmanlı Türk bibliyografı Katib Çelebi (Babapour 2013). Osmanlı İmparatorluğu ve Batı burjuva uygarlığının iki yüzü, (Hâ'eri 1985) İslam dünyasında basın (Osmanlı ve Türk toprakları), (Reis Niâ 2010). 19. Yüzyılda İran-Osmanlı İlişkilerinde Atabat-ı Aliyat,(Arabhani 2014). Tarih yazımı ve Osmanlı tarihçileri, (Salehi 2012) İran ve Osmanlı yirminci yüzyılın başlangıcında, (Reis Niâ 2006) bu kitap iki cilt olarak yapılmıştır ve İran ve Osmanlı'da reform ve modernizasyonun karşılaştırmalı çalışmasıdır. Buna ek olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi genellikle İranlı tarihçiler ve akademisyenler tarafından araştırılan bir konudur ve bu konu üzerine birçok eser ortaya çıkmıştır. Örneğin: "Osmanlı İmparatorluğu Tarihi", (Emami 2016). "Osmanlı Başlangıçtan çöküşüne kadar", (Dolatşahi

2015) “Osmanlı imparatorluğu ve yeni Türkiye Tarihi”, (Bârâni 2014). “Osmanlı ve Ortadoğu Tarihi”(Şeyh Nouri 2011).

5. Osmanlı Tarihi ile İlgili Tezlerin Konu ve İçerik Analizi

Osmanlı çalışmaları üzerine sunulan tezlerin istatistiklerine göre, tezlerin üçte birinden fazlası yani sunulan 896 tezdən 330 tez, Osmanlı tarihi konusuyula ilgilidir. Şimdi söz konusu olan Osmanlı tarihinin araştırılmış alanlarıdır yani, bunların yüzde 72,2'si İran-Osmanlı ilişkileri tarihi ile ilgilidir, yani 238 tez ve sadece 92 tez, kalan yüzdenin 27,8'i özellikle Osmanlı tarihine hitap etmektedir.

Böyle bir dengesizlik, İran tarihi üniversitelerinde neden Osmanlı tarihi ile ilgili tezlerin çoğunun - neredeyse dörtte üçü - İran-Osmanlı ilişkilerinin tarihi ile ilgili olduğu sorusunu öne çıkarıyor. Bu sorunun cevabı aşağıdaki nedenlerle gösterilebilir : İran tarihçileri ve akademisyenleri için Osmanlı tarihine kıyasla İran-Osmanlı ilişkileri tarihinde bilgi ve araştırma önceliği, İran dış ilişkiler tarihi üzerine derinlemesine ve kapsamlı bir araştırma için Osmanlı belge ve kaynaklarının Önemi, öğrencilerin tüm Osmanlı kaynaklarına ve belgelerine erişememe ve bazen de bazı öğrencilerin Osmanlı Türkçesi ile yazılmış Osmanlı belgelerini okuma ve anlama yetersizliği, araştırmanın diğer tarafı olarak İran'ın seçiminin, belge ve kaynak eksikliğinden ya da İran kaynaklarıyla kullanılmamasından kaynaklanan boşlukları doldurmasına neden olmuştur. Öğretmen ve danışmanların Osmanlı tarih ve kaynaklarına hâkim olmaması, öğrencilerin ikili İran-Osmanlı ilişkilerini incelemesine yol açmıştır (Tebriiz Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Abbâs Ghadimi Ghaydârî ile konuşması).

Ancak İran-Osmanlı ilişkileri tarihi ile ilgili tezler hakkında, Tezlerin çoğunun beş yüzyıl boyunca İran ve Osmanlı siyasi ve askeri tarihiyle ilgilendiği ve entelektüel ve kültürel tarihle ilgili tez sayısının resmi ve siyasi tarihe göre çok az olduğu belirtilmelidir. Konu ve siyasi içerikle yazılmış tezler iki yol izlemiştir: Ya Osmanlı-İran ilişkilerinin tarihini, Kacar hanedanlığı ya da belirli bir monarşi gibi, genellikle belirli bir zamanda değerlendirmiş olabilirsiniz, örneğin: Safevi döneminden Kacar dönemine kadar İran ve Osmanlılar arasındaki siyasi ve askeri ilişkileri

(Sancaghi 2014), Nader Şah Afşar döneminde İran-Osmanlı ilişkileri, (Borclu 2015). Nasır-e-Din Şah Kacar döneminde İran-Osmanlı dış ilişkileri üzerine bir araştırma, (Farsi 2015) Safevilerin ikinci döneminde İran-Osmanlı kültürel ilişkilerinin incelenmesi (Şah Abbas'dan Safevilerin Sonuna Kadar), (Gholami 2019).

Ya da İran-Osmanlı ilişkilerinde araştırma ve tez yazma konusu oldular. Örneğin: İran - Osmanlı siyasi ilişkilerinde kürtlerin rolü (Safevi Dönemi) (Forouzan 2015). AH 1313'ten Kacar hükümetinin sonuna kadar İran-Osmanlı ilişkilerinde Atabat-ı Aliyat rolü, (Shavsavari 2013). Safevi ve Osmanlı kadınlarının siyasi ve sosyal durumlarının karşılaştırmalı analitik karşılaştırılması (996-1135 AH /1587-1722) (Bahalu 2013). Safevi döneminde İran ve Osmanlılar arasında siyasi ve kültürel elitlerin göç sürecinin incelenmesi (Asghari 2012). Ancak İran-Osmanlı entelektüel ilişkilerinin tarihi ile ilgili tezler, siyasi ve askeri ilişkilerle ilgilenen tezlerle karşılaştırıldığında azınlıktadır. Örneğin: Osmanlı imparatorluğu'nda yaşayan İranlıların İran anayasal devrimi'ndeki rolü, (Ataşbar 2015) 19 Yüzyılda İran ve Osmanlıda İttihad-ı İslam düşüncesinin incelenmesi, (Asadi 2007). Müslüman düşünürlerin 19. yüzyıl batı anayasal sistemine (İran, Kafkaslar, Osmanlı). yaklaşımının karşılaştırmalı bir çalışması, (Paşazadeh 2010) İranlılar ve Tenzimat döneminde Osmanlı toplumundaki gelişmeler (Vali 2018).

Ancak mesele şu ki, son yıllara yaklaştıkça, öğrenciler sırf politik, askeri ve dini olan konulardan uzaklaştılar. İran-Osmanlı ilişkilerinin sosyal ve entelektüel alanlar gibi diğer yönleri ve hatta İran ve Osmanlı bürokratik ve idari yapılarının karşılaştırılmasına ilgi duymaya başlamışlar. Başka bir deyişle, İran-Osmanlı ilişkileri resmi ve siyasi nitelikteki bir çalışmadan, kültürel ilişkiler incelenmesine dönüşmüştür. Bu nedenle, son yıllarda iki ülke arasındaki kültürel ve medeniyet konularıyla ilgili tezlerin sayısı artmıştır. Bu tezlerden örnek vermek istersek: Osmanlı (İdari ve mali) bürokrasisinde Farsça kelimeler (Başlangıcından yapılandırmanın Tanzimat'a Kadar) (7-13AH/13-19M), (Verse 2013) Modern İran ve Osmanlı okullarının karşılaştırmalı bir çalışması (Moradi 2015).

Bu eğilimin önümüzdeki yıllarda artması öngörülüyor. Ancak henüz ciddi çalışmaların yapılmadığı ekonomik ilişkiler tarihi alanındadır ve öğrencileri bu önemli ve keşfedilmemiş alanda araştırma yapmaya teşvik edilmesi gerekiyor. Türkiye ve İran arşivlerindeki binlerce önemli ekonomik belge, öğrencilerin bu alana girmeleri ve İran ile Osmanlılar arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin çeşitli yönlerini incelemesi için kesinlikle iyi bir neden olabilir.

Osmanlı tarihi ile ilgili olarak, İran'la olan ilişkilerinin yanı sıra, Osmanlı tarihine siyasi-askeri tarihten sosyo-ekonomik tarihe ve hatta tarih yazımına kadar uzanabilen ayrıntılı olarak inceleme eğilimi vardır.

Eski yıllarda yapılmış tezlerde genellikle askeri-siyasi tarih üzerinde durulmuş, ancak son yıllarda Osmanlı medeniyet kurumlarının tarihi ve Osmanlı sosyal ve kültürel tarihi odak noktası olmuş ve öğrenciler Osmanlı tarihine medeni açıdan bakmaya çalışırlar. Osmanlı tarihinde araştırma yapmak için bu yaklaşımı göz önünde bulunduran tezlerin örnekleri: 1850-1923 Yılları arasında Osmanlı fotoğrafçılık tarihi üzerine bir çalışma, (Sadeghi 2014). Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün Ortadoğu'daki modern siyasal düşünce üzerindeki etkisi, (Habibi 2014). Abbasi halifeliği ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadınlar ve kadınların konularının karşılaştırmalı kıyaslaması, (Cahangiri 2015). Osmanlı devletinde mülkiyet sisteminin politikaları hakkında (1299'un başından Sultan Süleyman'ın saltanatının sonuna kadar 1566) (Abolhassani Daryani 2015). Osmanlı'nın başlangıcından Yeni

Türkiye'nin Ku ruluşuna kadar yeni Okulların Kurulmasına İlişkin amaç ve sonuçlar 1734-1924 M/ 1146-1342 AH. (Abdullah Zadeh 2011) Şeyhülislam'ın Osmanlı imparatorluğundaki rolü (Acorlu 2004) .

SONUÇ

İran üniversitelerinin akademik tezlerinde Osmanlı çalışmalarının durumunu inceleme ve değerlendirmesinde son yirmi yılda Osmanlı çalışmalarının İran'da ciddiye bir şekilde ilgi gördüğü ve son yıllarda şaşırtıcı bir sıçrama olduğu göstermektedir. Ancak, son bir ya da iki yıl içinde İran'ın sorunları ve ekonomik ambargoları nedeniyle keskin bir şekilde düşüş gösteriyor, tabi ekonomik durum düzelirse ve ambargolar kaldırılırsa veya azaltılırsa, kısa süre içinde eski konumunu yeniden kazanması beklenir, çünkü prestijli bir bilim dalı olarak Osmanlı çalışmaları, İran üniversitelerinin beşerî bilimleri, özellikle tarih bölümler arasında yerini almıştır ve bu geçici kesintiler uzun vadeli durumunu etkileyemez.

Bu çalışmanın bir başka sonucu da Osmanlı toplumunun sanat, mimarlık, edebiyat, tarih, siyasal düşünce vb. gibi çeşitli dallarında akademik topluluk ve öğrenciler tarafından en çok tercih edilen alan Osmanlı tarihidir ve temel olarak Osmanlı tarihine dayanan Osmanlı çalışmaları, İranlı akademisyenler ve öğrenciler tarafından anlaşılmaktadır. Tabii ki İslam tarihinin tarihsel-medeniyet mirası ve Osmanlı medeniyetinin ana kaynaklarından biri olan İran ile uzun zamandır devam eden ilişkisi ve Orta Doğu ulus devletlerinin kimliği üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, Osmanlı tarihinin bu şekilde kabul edilmesi tamamen anlaşılabilir.

Osmanlı tarihi üzerine çalışmasının önümüzdeki yıllarda akademisyenlerin ve öğrencilerin ilgisini çekmeye devam etmesi bekleniyor. Tabii ki makalenin metninde de belirtildiği gibi, Osmanlı akademisyenleri ilgisi siyasi-askeri tarihten medeniyet tarihe değişmiştir, genç Osmanlı araştırmacılar ve öğrenciler arasında Osmanlı tarihi kaynaklarını araştırma ve akademik tezlerinde doğrudan kullanma, Farsçaya çevirme veya hatta değerli bir elyazması bulunduğu onu düzeltme ve yayınlama arzusu giderek artmaktadır. Bunu takiben, öğrenciler arasında Osmanlı dilini öğrenmeye artan bir ilgi var, böylece, Osmanlı dil derslerine duyulan ihtiyaç, şimdi her zamankinden daha fazla hissedilen temel unsurlardan biridir.

Bir zamanlar Türk üniversitelerinin profesörleri İran'daki tek Osmanlı tarih uzmanları olsalar da Osmanlı tarihinin üniversite tarih bölümlerinde kademeli olarak yerleştirilmesi, her bölümdeki çeşitli profesörlerin Osmanlı tarihinde çalışma ve uzmanlık kazanma isteğine yol açmıştır. Yakın zamanda Osmanlı tarihinde İslam öncesi İran tarihi, Safevi tarihi ve Kacar tarihi gibi diğer uzmanlık dallarıyla birlikte yer alması ve tarih profesörlerinin uzmanlıkları arasında olması bekleniyor. Bu sürecin daha yeni başladığını ve gerçekleştirilmesi ve konsolidasyonunun en azından orta vadeli bir perspektiften görülmesi gerektiğini belirtmek gerekir.

KAYNAKÇA

Abdullah Zadeh, Şâhroh (2011). *Osmanlı'nın Başlangıcından Yeni Türkiye'nin Kuruluşuna Kadar Yeni Okulların Kurulmasına İlişkin Amaç ve Sonuçlar 1734-1924 M/ 1146-1342 AH*, Yüksek Lisans Tezi, Gazvin, İmam Humeyni Uluslararası Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Abolhassani Daryani, Leyla (2015). *Osmanlı Devletinde Mülkiyet Sisteminin Politikaları Hakkında (1299'un Başından Sultan Süleyman'ın Saltanatının Sonuna Kadar 1566)* Yüksek Lisans Tezi, Tahran, İslami Azad Üniversitesi Merkez Şubesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Acorlu, Ahmed (2004). *Şeyhülislam'ın Osmanlı İmparatorluğundaki Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Tahran, Şahid Beheştî Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Akif Aydın, Muhammed v. dğr (2018). *Osmanlı Döneminde Devlet ve Toplum*, Baş ed, Akmaledin Ehsan Oğlu, Çev. Ali Katebi ve Tofigh Haşempour Sobhani, Tahran: Marcan Kitap Yay.

Ansari, Şapur (1962). *1588-1619 Yılları Arasında Osmanlılar ve I Şah Abbas*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.

Arabhani, Rasul (2014). *19. Yüzyılda İnan-Osmanlı İlişkilerinde Atabat-ı Aliyat*, Qum: Havzah ve Üniversite Araştırma Yayınları.

Asadi, Masoumeh (2007). *19 Yüzyılda İnan ve Osmanlıda İslam Birliğı Düşüncesinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Tahran, Tarbiat Moallim Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Asghari, Rugeyeh (2012). *Safevi Döneminde İnan ve Osmanlılar Arasında Siyasi ve Kültürel Elitlerin Göç Sürecinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Tebriz, Tebriz Üniversitesi, Hukuk ve Sosyal Bilimler Fakültesi.

Ataşbar, Saeid (2015). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşayan İnanlıların İnan Anayasal Devrimi'ndeki Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Hamedan, Payame Noor Üniversitesi, Edebiyat ve Sosyal Bilimler Fakültesi.

Bahalu, Parvaneh (2013). *Safevi ve Osmanlı Kadınlarının Siyasi ve Sosyal Durumlarının Karşılaştırmalı Analitik Karşılaştırılması, (996-1135 AH /1587-1722)*, Yüksek Lisans Tezi, İsfahan: İsfahan Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Bârâni, Mohammad Rıza (2014). *Osmanlı İmparatorluğu ve Yeni Türkiye Tarihi*, Qum, El-Mustafa Uluslararası Çeviri ve Yayın Merkezi.

Berki, Ali Himmat (2016). *Osmanlı İmparatorluğunda Vakıf Terimlerinin Sözlüğü*, Çev, Davood Behlouli, Qum: Mecme-i Zahayer-i İslami Yay.

Beyg Babapour, Youssef (2013). *Büyük: Osmanlı Türk Bibliyografı Katib Çelebi*, Tahran: Samir Yay.

Bitlisî, İdris Ben Ali (1997). *Haşt Beheşt*, 2 Cilt. Nşr Mehri Pakzad, Tahran: Mahabad İslami Azad Üniversitesi Şubesi Yayınları.

Borclu, Ahmad (2015). *Nadir Şah Afşar Döneminde İnan-Osmanlı İlişkileri*, Yüksek lisans Tezi, Tahran, Harazmi Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Cahangiri, Cavad (2015). *Abbasi Halifeliğı ve Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kadılar ve Kadıların Konumlarının Karşılaştırmalı Kıyaslaması*, Yüksek Lisans Tezi, Zencan, Zencan Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Darviş Paşa (1997). *Layeh-ye Tahdid-i Hudod-i İnan va Osmani*, Çev ve Nşr. Nasrullah Salehi, Tahran: Tahouri Yay.

Dolatşahi, Hengameh (2015). *Osmanlı Başlangıçtan Çöküşüne Kadar*, Tahran: Zarrin Cam Yay.

- Ebu Bekir ibn Abdullah (2013). *Osman Paşa Tarihi: Üçüncü Osmanlı Murad'ın Kafkasya ve Azerbaycan'a Savaş Hazırlığı (Tiflis, Şervan ve Tebriz İşgalı 986-993)* Çev ve Haz. Nasrullah Salehi, Tahran: Tehouri Yay.
- Ehsan Oğlu, Akmaledin (Ed) (1997). *Osmanlı Kültür, Sanat ve Medeniyeti, Bir Yazarlar Gurubu Tarafından Yazıldı*, Çev. Fatemeh Abadullah Vend, Miandoab: Şatranc Yay.
- Emami, Mohammad Taghi (2016). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Tahran: Samt Yay.
- Farsi, Musa (2015). *Nasır el-Din Şah Kacar Döneminde İran-Osmanlı Dış İlişkileri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Sistan ve Belucistan Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.
- Forouzan, Rahmat (2015). *İran-Osmanlı Siyasi İlişkilerinde Kürtlerin Rolü (Safevi Dönemi)* Yüksek Lisans Tezi, Zancan, Zancan Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi.
- Gholami, İsmail (2019). *Safevilerin İkinci Döneminde İran-Osmanlı Kültürel İlişkilerinin İncelenmesi (Şah Abbas'dan Safevilerin Sonuna Kadar)*, Yüksek Lisans Tezi, Zahidan, Sistan ve Belucistan Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.
- Habibi, Ghasem (2014). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşünün Ortadoğu'daki Modern Siyasal Düşünce Üzerindeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Tahran, İslami Azad Üniversitesi, Merkez Şubesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Hâ'eri, Abdulhadi (1985). *"Osmanlı İmparatorluğu ve Batı Burjuva Uygarlığının İki Yüzü"*, Meşhed, Ferdovski Üniversitesi Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi Dergisi'ne Ek, xviii, no.2.
- Hayrullah Effendi (2017). *Tarih-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye*, Çev. Mahmoud Han Afşar Kangavari, Qum: Mecme-i Zehâyer-i İslami Yay.
- Hazrati, Hassan (2019). *Osmanlı Tarihi ve Yeni Türkiye Hakkında İncelemeleri*, Qum: Logos Yay.
- Hosseini Eshkevari Sadegh (Ed) (2017). *Osmanlı İmparatorluğu Belgeleri Koleksiyonundan Emirler*, Qum: Mecme-i Zahayer-e İslami Yay.
- (Ed)(2017). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bab-ı Meşihat'tan Belgeleri*, 4 Cilt, Qum: Mecme-i Zahayer-i İslami Yay.
- (Ed)(2015). *İranla İlgili Osmanlı Arşiv Belgeleri*, 3 Cilt, Qum: Mecme-i Zahayer-i İslami Yay.
- Hurmoci, Mohammad Cafar (1965). *Haka'yekol-Ahbar-i Naseri*, nşr Hossein Hadiv Cem, Tahran: Zevâr Yay.
- İran Dışişleri Bakanlığı Siyasi ve Uluslararası Çalışmalar Bölümü(haz) (1991) *İran ve Osmanlı Belgelerinden Alıntılar Tahran: İran Dışişleri Bakanlığı Siyasi ve Uluslararası Çalışmalar Bölümü.*
- Kalantari, Yahya (1975). *Fath Ali Şah Döneminde İran-Osmanlı İlişkileri*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.
- Kavousi Irakı, Muhammed Hassan (2006). *Kacar Mokemel Belgeleri Listesi*, Cilt 147-153, Tahran: Dışişleri Bakanlığı Belgeleme ve Diplomasi Tarih Merkezi Yay.
- Kido, Akram (2016). *Osmanlı Devlet'inde Şeyhull-İslam Kurumu*, Çev. Mohammad Rıza Mostâfevi Niâ ve Hassan Hazrati, Tahran: Neday-e Tarih yay.
- Konavi, Muhammed ibni Haci Halil (2016). *Tevarih-i Osmanı*, Qum: Mecme-i Zehayer-i İslami Yay.
- Leydesdorff, Loet, S. Milojević (2015). *Scientometrics, International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences(IESBS)*, Amsterdam: Elsevier.
- Mohseni, Ali (2015). *Osmanlı Döneminde Tasavvuf (İslam Tasavvufu)*, Meşhed, Sokhan Gostar Yay.

Moradi, Rugeye (2015). *Modern İnan ve Osmanlı Okullarının Karşılaştırmalı Bir Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Arak, Arak Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi.

Moucani, Ali v. dğr (2009). *Sultani Belgeleri (İnan'la İlgili Osmanlı Arşiv Belgeleri)* Cilt2, Qum: Ayatollah Mar'aşı Najafi'nin Büyük Kütüphanesi ve İslam Elyazmaları Global Hazinesi Yay.

Nasiri, Muhammed Rıza (1974). *Nasır el-Din Şah Döneminde İnan- Osmanlı Münasebetleri*, Doktora Tezi İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

----- (Ed)(1992). *İnan Tarihi Belgeleri ve Yazışmaları*, 4 Cilt, Tahran: Keyhan Yay.

Nasrullah, Muhammed v. dğr (2016). *Yirminci Yüzyılın Başlarında Osmanlı Atlası*, Çev ve Haz. Nasrullah Salehi ve Ali Katebi, Tahran: İslam Tarihi Araştırmaları Enstitüsü Yay.

Norouzi Çakli, Abdolreza (2013). *Scientometrics'e Giriş: İlkeler, Kavramlar, İlişkiler ve Kökler*, Tahran: Samt Yay.

Paşazadeh, Gholam Ali (2010). *Müslüman düşünürlerin 19. Yüzyıl Batı Anayasal Sistemine (İnan, Kafkas, Osmanlı) Yaklaşımının Karşılaştırmalı Bir Çalışması*, Doktora Tezi, Şahid Beheştî Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Reis Niâ, Rahim (2010). *İslam Dünyasında Dasın (Osmanlı ve Türk Toprakları)*, Tahran: Kitab-ı Marcan Yay.

----- (2006). *İnan ve Osmanlı Yirminci Yüzyılın Başlangıcında*, 2 Cilt, Tahran, Mabna Yay.

Rouhani, Kazem (1976). *16. ve 17. Yüzyıllarda Osmanlı ve Safevi Birliklerinin Organizasyonu*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

Sadeghi, Mehdi (2014). *1850-1923 Yılları Arasında Osmanlı Fotoğrafçılık Tarihi Üzerine Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Tahran: Tahran Sanat Üniversitesi, Sinema ve Tiyatro Fakültesi.

Salahşour Kemani, Mustafa Ağa (2015). *Revan Fethnamesi, Çev.Nasrullah Salehi ve Sefiyeh Hadiv*, Tahran: Tahori Yay.

Salehi, Nasrullah (2012). *Tarih Yazımı ve Osmanlı Tarihçileri*, Tahran: İslam Tarihi Araştırmaları Enstitüsü Yay.

Sancaghi, Mohammad Tâher (2014). *Safevi'den Kacar Dönemine Kadar İnan ile Osmanlılar Arasındaki Siyasi ve Askeri İlişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Urmia Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

Selaniki, Mustafa Efendi (2010). *Tarih-i Selaniki*, Çev ve Haz. Nasrullah Salehi, Tahran: Tahouri yay.

IV. *Sultan Murad'ın Revan ve Tebriz Seferi Ruznamesi (1045-1044)* (2011). Çev.Nasrullah Salehi, Tahran: Tahouri Yay.

Şahsavari, Soraya (2013). *AH 1313'ten Kacar Hükümeti'nin Sonuna Kadar İnan-Osmanlı İlişkilerinde Atabat-ı Aliyat Rolü*, Doktora Tezi, Tahran, Payam-e Noor Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Şeyh Nouri, Muhammed Amir (2011). *Osmanlı ve Ortadoğu Tarihi*, Tahran: İslam dinleri Üniversitesi Yay.

Uzer, Umut (2018). *Glorification of the Past as a Political Tool: Ottoman history in Contemporary Turkish Politics*, The Journal of the Middle East and Africa, Vol 9, Issue iv :339-358.

Vali, Kolssum (2018). *Tenzimat Döneminde İnanlılar ve Osmanlı Toplumundaki Gelişmeler*, Yüksek lisans Tezi, Tebriz, Tebriz Üniversitesi, Hukuk ve Sosyal Bilimler Fakültesi.

Verse, Davoud (2013). *Osmanlı (İdari ve Mali) Bürokrasisinde Farsça Kelimeler (Başlangıcından Yapılandırmanın Tenzimat'a Kadar7-13AH/13-19M)*, Yüksek Lisans Tezi, Meşhed, Ferdovski Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi.

Yanardağoğlu, Eylem, K. N, İmad (2013). "The Fever that Hit the Arab Satellite Television: Audience Perceptions of the Turkish TV Series", *Identities: Global Studies in Culture and Power*, Vol. 20, Issue V: 560-574.

Online Kaynak

Alanına Göre Tez Sayısı. <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/statistics?keywords=عثمانی&basicscope=1>, Erişim, 19 Aralık 2019.

İran Bilimsel Bilgi Veritabanı(ganj). <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/>, Erişim, 27 Aralık 2019.

Konuya Göre Tez Sayısı. <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/statistics?keywords=عثمانی&basicscope=1>, Erişim, 20 Aralık 2019.

Üniversitelere Göre Tez Sayısı. <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/statistics?keywords=عثمانی&basicscope=1>, Erişim, 18 Aralık 2019.

Yıllardaki Tez Sayısı. <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/statistics?keywords=عثمانی&basicscope=1>, Erişim, 28 Aralık 2019.

Yüksek Lisans ve doktora Tez Sayısı. <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/statistics?keywords=عثمانی&basicscope=1>, Erişim, 27 Aralık 2019.

Görüşme

Sistan ve Beluçistan Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Ali Piri, Zahidan, İran, 5 Aralık 2019.

Sistan ve Beluçistan Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Fatemeh Rostami, Zahidan, İran, 17 Kasım 2019.

Tebriz Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Abbas Ghadimi Ghaydari, Tebriz, İran, 15 Ağustos 2019.

Zancan Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Rasoul Arabhani, Zancan, İran, 3 Eylül 2019.